

COORDONATE ALE REFORMEI EDUCAȚIONALE

MISIUNEA ȘI VALORILE UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

Gheorghe CIOCANU

Rectorul Universității de Stat din Moldova

Începând cu anii 2000, statele-membre și asociate ale Uniunii Europene au adoptat un set de legi și acte normative care conduc la schimbări și transformări importante în sistemele de funcționare și manageriale ale universităților. Însă din momentul determinării numitorului comun – integrarea europeană – aceste transformări trebuie să conducă la schimbări în mentalitate, schimbări în atitudini, schimbări în concepții, schimbări în management, schimbări în cadrul generațiilor... Proiectat pentru sistemul educațional, cuvântul „schimbare” se identifică cu obiectivele Procesului de la Bologna care vor mobiliza la compatibilizarea sistemului educațional național cu cel european. Sunt niște schimbări incomparabile cu cele anterioare și este necesar să conștientizăm două momente cardinale: *cunoașterea* este marfa cea mai valoroasă și sursa cea mai importantă în dezvoltarea economico-socială durabilă, iar investițiile în sistemele de educație, cercetare și inovare sunt condiții necesare pentru modernizarea lor. Astfel, misiunea strategică constă în generarea unei resurse umane naționale înalt competitivă, capabilă să funcționeze și să asigure eficient societatea actuală și viitoare. Așadar, drept rezultat, toate acțiunile și proiectele concrete vizează orientarea sistemelor de educație, cercetare și inovare spre necesitățile beneficiarilor acestora, inclusiv anticiparea și satisfacerea proactivă a nevoilor actuale și de perspectivă ale pieței de competențe. De o importanță colosală este stabilirea unui parteneriat între universități și angajatori, un teren de dialog continuu, deoarece există un dezinteres simetric între piața muncii și absolvenții acestor universități. Atâta timp cât acreditarea universităților nu specifică performanțele unei universități sau clasificarea și ierarhizarea universităților după performanțe, diplomele universitare, indiferent unde au fost obținute, vor avea aceeași valoare pe piața muncii. Cu cât mai frecventă este utilizarea sintagmei „*societatea informațională*” și mai pronunțată „*societatea cunoașterii*”, cu atât mai mult și cu mai multă îndrăzneală trebuie să conștientizăm misiunea și rolul universităților în societate. Oare nu universităților le aparține rolul de călăuză spre astfel de societăți? Oare nu universitățile formează mințile societății de mâine? Oare nu universitățile trebuie să înzestreze absolvenții săi cu un set de valori civice și profesionale, testate prin stagii utile de practică, în cadrul cărora răspunsul la întrebările „*ce știi?*” și „*ce poți?*” ne-ar demonstra ce este actual, modern și performant?

Este foarte bine cunoscut faptul că nivelul de dezvoltare a unei societăți este determinat în mod esențial de evoluțiile calitative în domeniile: educație, cercetare, inovare, transfer tehnologic și cultură. Acești cinci factori sunt considerați adevărați piloni ai unei dezvoltări accelerate și durabile. Mai mult, investițiile în cercetare, inovare și transfer tehnologic dictează în bună măsură dezvoltarea economică a societății. Luând în considerație că universitățile au o responsabilitate socială și națională definită prin contribuția la dezvoltarea culturală și la schimbarea de mentalitate în sensul valorilor naționale, europene și mondiale, o temă de mare actualitate și de interes strategic prezintă reformarea relației cercetare–educație, necesitatea stabilirii rolului universităților și a dezvoltării resurselor umane în plan european, ambele domenii fiind considerate probleme strategice pentru dezvoltarea viitoare a unei economii competitive bazată pe cunoaștere.

În context, vom schița două căi majore de evoluție a sistemului educațional. Prima este legată de crearea așa-numitului *Spațiu European de Cercetare* cu referire la Declarația de la Lisabona, care presupune creșterea alocațiilor financiare pentru cercetare și inovare la 3% din PIB până în anul 2010. Pentru comparație: un ritm accelerat se resimte și în Republica Moldova – 0,16% în anul 1999 și până la 0,8% – în anul 2008.

Un asemenea ritm de creștere care este preconizat atât pe plan național, cât și european va genera o creștere semnificativă a potențialului uman, implicat în sistemul de cercetare și inovare. Din alt punct de vedere, astăzi sistemul de cercetare și inovare nu se mai poate baza doar pe participarea unui grup restrâns de intelec-

tuali de elită, dar are nevoie de resurse intelectuale masive, dacă dorim să construim o societate bazată pe cunoaștere. În acest caz, avem o ocazie deosebită pentru ca universitatea să-și consolideze rolul în societate în scopul asigurării instruirii profesionale și calitative a unui număr important de intelectuali, atât de necesari pentru sistemul de cercetare și inovare.

A doua cale majoră de dezvoltare este crearea așa-numitului *Spațiu European al Învățământului Superior* sau Procesul Bologna. Scopul principal este realizarea unei arhitecturi a sistemului educațional (LMD), adaptarea acestei arhitecturi la necesitățile societății, ținându-se cont de designul și specificul național, de compatibilitatea în titlurile și calificările academice, asigurându-se condiții optime pentru o mobilitate crescândă a studenților și personalului didactic în Spațiul European. În acest context, voi remarca următoarele: calitatea învățământului superior este o problemă universală pentru întreaga Europă, iar pentru noi ea este și o problemă specifică cu amprente pronunțate ale sistemului preuniversitar.

Procesul Bologna va deveni o realitate în Spațiul European atunci (și numai atunci!) când vom avea interese academice comune; atunci (și numai atunci!) când vom avea imaginea respectivă pentru ca mobilitatea să devină reciproc avantajoasă și se va realiza numai în cazul existenței școlilor științifice de elită sau, în limbajul actual, a centrelor științifice performante. Accentele trebuie plasate astfel: dacă la nivel de licențiat promovăm predarea-învățarea centrată pe student, apoi la nivel de masterat trebuie să urmăm o altă cale – educația prin cercetare și pentru cercetare centrată pe activitatea individuală. Astfel, scopul strategic este crearea unui Spațiu European al Învățământului Superior pe lângă Spațiul European de Cercetare care, în final, trebuie să conducă la transformarea Europei unite în cea mai competitivă, dinamică și inovatoare economie din lume.

Care este realitatea? Noi am forțat și am accelerat Procesul Bologna, „am tulburat apele”, uitând că Procesul Bologna este doar o arhitectură a sistemului educațional. Da, problema principală este calitatea învățământului superior, însă tratarea cercetării științifice universitare ca o activitate personală și opțională, fără stipularea obligativității ei, fără remunerarea respectivă sau echivalent, fără determinarea cotei-părți a componente științifice în norma didactică, lipsa unor politici de cofinanțare reală pentru internaționalizarea cercetării și inovării privind atragerea de resurse financiare prin cercetare și pentru cercetare, lipsa unor mecanisme de selectare, promovare și menținere a tinerelor talente și, în final, lipsa unei strategii privind cercetarea științifică în universitate nu mai pot asigura o calitate înaltă a componente de cercetare și inovare și, respectiv, a celei educaționale. Noi n-am respectat cele mai elementare principii, de parcă calitatea poate fi clonată, de parcă oul poate să apară fără găină și, reciproc, găina fără ou. În context, remarcăm: vom avea un nivel de calitate al învățământului superior numai dacă vom asigura un nivel mai înalt al cercetării universitare. Astfel, cofinanțând de facto componenta științifică, vom promova și extinde nu numai interesele strategice, dar vom asigura și o imagine semnificativă a USM pe plan național și internațional.

Pornind de la ideea că cheia performanței o constituie implicarea conștientă și responsabilă a întregii comunități academice a universității în îndeplinirea misiunii și obiectivelor acesteia, la ședința Senatului Universității de Stat din Moldova din aprilie a fost aprobat *Programul de modernizare a învățământului* sau de asigurare a calității, aceasta din urmă (dar și îmbunătățirea ei continuă) constituind principala prioritate ce conferă valoare prestației academice și tuturor celorlalte activități.

Modernizarea propriu-zisă este o noțiune largă care include în sine *cerințe, exigențe, renovare, perfecționare, actualizare*. În cadrul academic această noțiune are o semnificație mai profundă, ea vizând misiunea de bază universitară – pregătirea specialiștilor de înaltă calificare în diverse domenii, care este bazată pe calitate. Când vorbim despre „calitate”, presupunem, în primul rând, statornicirea legăturii trainice dintre cele trei laturi ale triumphiului: suportul didactico-material–student–profesor. Dar rolul determinant în asigurarea calității îi revine totuși cadrului didactico-științific care constituie principala resursă valorică a universității, el fiind și factorul esențial în realizarea unei activități performante de durată, cu o contribuție deosebită în pregătirea profesională a viitorilor specialiști, în dezvoltarea corelației student–profesor. Studentul, fiind beneficiarul serviciilor educaționale, reprezintă elementul de maximă receptivitate de valoare adăugată spre care trebuie orientate eforturile de formare ca cetățeni, specialiști și intelectuali, ei reprezentând și resursa umană din care se selectează în parte personalul universității. Or, pentru ca produsul final – specialistul – să aibă o pregătire de calitate, este necesară evaluarea nu numai a studentului, dar și a profesorului. Astfel, pentru a identifica și a stimula excelența la USM, au fost specificați parametrii evaluării activității didactice și de cercetare care includ: activitatea didactică, activitatea de cercetare, contribuția științifică și performanța profesională, cu determinarea ansamblului de competențe necesar realizării activităților didactice și științifice și

activităților respective la nivel conceptual. În acest context, metodologiile, mecanismele de restabilire a echilibrului dintre cercetarea științifică și învățământul superior vor fi axate pe un sistem riguros de evaluare a performanțelor personalului didactico-științific, asigurând trecerea de la rezultate cantitative la valori calitative în activitatea de cercetare și inovare, cu o remunerare diferențiată în corelație cu performanțele individuale. Or, o prestație academică performantă presupune o resursă financiară prin atragerea de fonduri și utilizarea eficientă a celor existente, care constituie priorități ale universității.

Numai după o astfel de evaluare va putea fi constatată situația reală, vor fi identificate problemele și mecanismele de soluționare, vor fi determinate căile de redresare a situațiilor și domeniilor critice în evoluția universitară, care, în final, va conduce la lansarea unui program realist de cercetare științifică universitară. Astfel, s-a preconizat un *program intermediar* de acțiuni pentru elaborarea strategiei de cercetare științifică pe anii 2008-2010, care include:

1. Identificarea potențialului performant ce va asigura promovarea valorilor în cercetarea științifică universitară.
2. Identificarea direcțiilor științifice prioritare, necesare evoluției universitare, în corelație cu direcțiile strategice ale dezvoltării științei și inovării în Republica Moldova.
3. Identificarea domeniilor critice în dezvoltarea universitară.
4. Internaționalizarea cercetării și inovării prin următoarele:
 - susținerea financiară a integrării colectivelor de cercetare în parteneriate naționale și internaționale;
 - stimularea prin cofinanțare reală a participării la programe științifice internaționale;
 - susținerea financiară a organizării unor manifestări științifice internaționale;
 - stimularea publicării de monografii și tratate în edituri cu recunoaștere internațională;
 - publicarea unor lucrări în volumele unor conferințe internaționale de prestigiu;
 - stimularea cadrelor didactice cu performanțe științifice deosebite prin acordarea semestrului sabatic, prin distincții și premii.
5. Instituirea fondului de cercetare științifică destinat pentru:
 - salarizarea diferențiată a cadrelor didactice în funcție de performanțele științifice;
 - participarea activă la competițiile de obținere a proiectelor și granturilor naționale și internaționale;
 - redefinirea normei didactice în corelație cu performanțele științifice, stabilind cota-parte a componenței de cercetare până la 0,25 din norma didactică;
 - întărirea centrelor de cercetare științifică, condiția minimă fiind existența a câte un centru de cercetare la fiecare facultate;
 - consolidarea cercetărilor aplicative și valorificarea rezultatelor științifice cu caracter aplicativ;
 - elaborarea politicilor de selectare, promovare și încurajare a tinerilor dotați în scopul angajării de tineri cercetători, cu cazarea în cămine și acordarea salariilor diferențiate și crearea în acest scop a unei comisii universitare. Printr-un concurs de selectare anuală a 7-10 tineri, angajarea va fi efectuată eşalonat, fiind prevăzută pentru domeniile necesare evoluției universitare.
6. Asigurarea condițiilor și climatului necesar dezvoltării activităților de cercetare științifică universitară.
7. Modernizarea managementului cercetării și inovării în scopul consolidării cercetării științifice drept componentă de bază în activitățile desfășurate în Universitatea de Stat din Moldova.

Există o tradiție istorică, o evoluție firească în trecerea la societatea bazată pe cunoaștere. În acest sens, Universitatea de Stat din Moldova, promovând *strategia schimbării*, trebuie să răspundă și chiar trebuie să fie implicată în aceste provocări ale civilizației la nivel național și internațional. Declarând ca prioritate triunghiul cunoașterii – educația, cercetarea și inovarea – Universitatea de Stat din Moldova promovează următoarele categorii de valori:

- competența profesională;
- creativitatea, dinamismul și personalitatea;
- armonizarea interesului individual cu cel comunitar;
- respectul, atenția și grija față de persoană și comunitate;
- deschiderea către mediul socioeconomic național și internațional;
- ralierea la standardele europene în educație, cercetare și inovare;

- formarea unui management modern și performant și asigurarea transparenței managementului universitar;
- elaborarea unor politici de încurajare și stimulare a tineretului talentat;
- motivarea și stimularea personalului prin politici de salarizare diferențiată;
- asigurarea unui climat de lucru care să stimuleze performanța.

Până la sfârșitul anului de studii va finaliza *Planul strategic unic* a cărui schemă constă din planuri operaționale pentru fiecare an și 6 programe de implementare, inclusiv:

Programul de modernizare a învățământului superior;

Programul de consolidare a excelenței naționale și de formare a celei internaționale în cercetare și inovare;

Programul de motivare a salariaților și de creștere a satisfacției acestora;

Programul de modernizare a bazei materiale pentru desfășurarea activităților tuturor membrilor comunității universitare;

Programul de promovare a unui management modern, participativ și de performanță;

Program de motivare a studenților și de promovare a aspirațiilor acestora.

Posibil doar că programul de cercetare științifică va fi actualizat și definitivat în lunile noiembrie-decembrie 2008, deoarece este necesar a efectua SWOT-analiza în acest domeniu, adică analiza punctelor tari, a celor slabe și evidențierea oportunităților și riscurilor în evoluția cercetării științifice universitare.

Revenind la misiune și valori, să ne amintim de misiunea cercetării științifice care constă în a contribui, susține, dezvolta și promova:

- inovarea în cercetare, dezvoltarea tehnologică și transfer de cunoștințe în scopul creării societății bazate pe cunoaștere;
- dezvoltarea resurselor umane pentru cercetare și inovare și valorizarea profesiei de cercetător.

Practic, din misiunea pe care o are rezultă că societatea bazată pe cunoaștere se caracterizează prin îmbinarea a patru elemente cardinale: generarea de cunoștințe; transmiterea acestor cunoștințe prin educație și formare profesională; difuzarea și valorificarea acestor cunoștințe prin inovare și dezvoltare tehnologică.

În concluzie, voi schița următoarele principii pe care trebuie să se bazeze o instituție de învățământ superior:

- ***în viața unei universități nu legile scrise pe hârtie, ci spiritul care conduce și mecanismele care se aplică sunt determinante;***
- ***cercetarea științifică este o sursă inepuizabilă pentru cunoaștere, iar performanța cercetării științifice este o sursă inepuizabilă de finanțare;***
- ***un manager este bun dacă îi face pe cei din jur să creadă în El; un manager este foarte bun dacă îi face pe cei din jur să creadă în Ei.***

Or, simbioza dintre învățământul superior și cercetarea științifică, echilibrul și armonia dintre evoluțiile învățământului superior și a cercetării științifice, mecanismele de menținere, implementare și valorificare a acestui echilibru este formula optimală în asigurarea durabilității și consolidării poziției pe plan național și internațional.

Suntem o universitate clasică, dar tindem spre o universitate antreprenorială, ancorată ca o corabie mult-așteptată în sânul societății și pentru societate. Va fi necesară o perioadă de tranziție în care componenta clasică a USM va asigura activitățile didactice, iar componenta de cercetare, fiind cofinanțată de USM, va asigura componenta antreprenorială și, respectiv, durabilitatea USM.

În încheiere, țin să remarc: întotdeauna am fost un adept al performanței și excelenței. Apreciez înalt omenia. Multe ne dorim, dar există ceva în umbră care nu se observă la prima vedere, ceva care este distanțat de aparențele birocratice – cultura organizațională de excelență care specifică creativitatea, implicarea individuală, flexibilitatea și adaptabilitatea la noile idei, situații și modele, atașamentul, devotamentul, competiția, tendința spre performanțe științifice și educaționale. Baza acestei culturi trebuie să reprezinte un sistem de valori de tip european centrat pe muncă intensă, dedicație totală, spirit de echipă, corectitudine și înaltă responsabilitate individuală, organizațională și socială. Comunitatea universitară trebuie să-și cultive această cultură organizațională de excelență. Anume ea, această cultură, va genera și va promova elite științifice, didactice și sociale, competitive pe plan național și internațional, acestea constituind fundamentul ce ne va garanta o poziție de frunte în sistemul educațional național cu dobândirea treptată a recunoașterii internaționale.